

BOSHLANG'ICH ADABIY TA'LIMDA O'QUVCHI MA'NAVIYATINI KAMOL TOPTIRISHDA MUAMMOLI TA'LIM TEXNOLOGIYASINING O'RNI

Maxmudova Qunduz Azamovna

Sirdaryo viloyati Guliston tumani 25- maktabda

boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda dars o'tish jarayonida muammoli ta'limning maqsad va vazifalari yoritilgan. Muammoli ta'lim muammoni hal etish jarayonini butun sinf jamoasining faol aqliy ishiga aylantiradi. Bu sinfdagi har bir bola shaxsining individual xususiyatlarini maksimal darajada inobatga olmishini taqozo etadi. Faqat shundagina sinfdagi jamoaning barcha a zosi butun o'quv jarayoni davomida tom ma'nodagi ijod kishisiga, fikr odamiga aylana boradi.

Kalit so'zlar: muammoli ta'lim, mantiqiy usullar, ijodiy faoliyat, maxsus yo'llar, bilimlarni ijodiy o'zlashtirish, hayotiy vaziyatga ko'ra mavjud bilimlardan ijodiy foydalanish ko'nikmasini tarbiyalash, ijodiy faoliyat.

Muammoning qo'yilishi va uni yechish jarayoni uzilmas bir zanjirdir. Muammo ko'tarilishi bilanoq uning yechimi ustida o'ylanadi, va bu o'z navbatida, yangi muatnmolarni keltirib chiqaradi. Shu tariqa, uzluksiz tarzda yangi bilimlarni o'zlashtirish amalga oshadi. Ta'lim amaliyotida o'qituvchining sinfga olib kiradigan ma'lumotlari o'quvchilar tayyor bilim sifatida qabul qiladigan yoki o'zlari mehnat qilib o'zlashtiradigan shaklda bo'ladi. Ta'limning dastlabki bosqichlarida. ya'ni boshlang'ich sinflarda birinchisi ko'proq qo'llanilishi tabiiy. Lekin o'qitish kechimida bilimlarni mehnat qilib o'zlashtirish shakli ham o'rni bilan qo'llanilishi va uni tashkil etishda quyidagi me'yorlarga amal qilinishi masadga muvofiqdir:

a) o'quvchilar mustaqil ravishda o'zlashtirishlari lozim bo'lgan bilimlar ularning imkoniyatlariga mos murakkablikda bo'lishi;

b) berilajak materialning yechimi dasturda belgilangan vaqt oralig'ida amalga oshirilishi;

v) ijodiy yo'l bilan o'zlashtirilgan bilimlar muslahkamligi darajasi reproduktiv yo'l bilan olinadigan bilimlardan baland bo'lishi.

Muammoli ta'lim muammoni hal etish jarayonini butun sinf jamoasining faol aqliy ishiga aylantiradi. Bu sinfdagi har bir bola shaxsining individual xususiyatlarini maksimal darajada inobatga olmishini taqozo etadi. Faqat shundagina sinfdagi jamoaning barcha a zosi butun o'quv jarayoni davomida tom ma'nodagi ijod kishisiga, fikr odamiga aylana boradi.

Ta'lim jarayonini muammoli tashkil etish o'qitishni tarbiyaviy, ta'limiy, qiziqtiruvchi, rivojlantiruvchi imkoniyatlar bilan ta'minlaydi. Muammoli ta'limning uchta maxsus vazifasi mavjud:

1. Mantiqiy usullar yoki ijodiy faoliyatning maxsus yollaridan foydalanib o'quvchilarda bilimlarni ijodiy o'zlashtirish ko'nikmasini shakllantirish.

2. Hayotiy vaziyatga ko'ra mavjud bilimlardan ijodiy foydalanish ko'nikmasini tarbiyalash.

3. Ijodiy faoliyat ko'rsatish ko'nikmalarini shakllantirish.

Bundan tashqari, muammoli ta'limning quyidagi vazifalari ham mavjudki, bu jarayonni tashkil etishda ulami ham nazardan qochirmaslik maqsadga muvofiqdir:

1. O'quvchilarning bilim olish faoliyatini mustaqil va ijodiy yo'nalishga chiqarish.

2. O'quvchining yangi bilim va faoliyat usullarini o'zlashtirishini ta'minlash.

3. Ta'limning ilmiyligi darajasini oshirish.

4. O'quvchida ilmiy dunyoqarash shakllanishini ta'minlash.

5. Shakllanib kelayotgan shaxsda hissiy-irodaviy sifatlarni rivojlantirish, uning ko'nglidagi odam va olam sirlarini bilishga bo'lgan ichki ehtiyojini qondirish.

Yuqoridagi vazifalarning har biri alohida o'quvchining amaliy va nazariy-intellektual faoliyatida namoyon bo'ladi hamda ular muammoli ta'limning quyidagi xususiyatlari bilan bogliq:

1) o'quvchining yangi tushunchalarni muammo yo'li bilan mustaqil o'zlashtirishdagi xususiy faoliyati bolib, u bilimlarning ongli, chuqur va mustahkam o'zlashtirilishini taininlaydi;

2) muammoli ta'lim shaxs dunyoqaiashi shakllanishida eng samarali usullardan biri sanaladi. Chunki muammoli ta'lim jarayonida to'plangan bilimlar mustaqil, tanqidiy, ijodiy tafakkur ko'magida amaliy faoliyatda qo'mlanib, qat'iy ishonchga aylanadi;

3) o'quv va amaliy muammolar oilasidagi qonuniy aloqadorlik yuzaga keladi. Hayot bilan aloqadorlik o'zlashtirilgan bilimlarni har xil amaliy faoliyatda qo'lanilishiga xizmat qiladi;

4) o'quvchilarning har xil mustaqil ishlarini tizimli ravishda va samarali qo'lash imkoniyati yaratiladi;

5) muammoli ta'limning individualligi o'quv fanini o'zlashtirish uchun o'quvchida bilim, ko'nikma va malakalarning ma'lum darajasi oldindan mavjud bo'lishini taqozo etadi. Muammoning har xil shaklda bo'lishi farazlar xilma-xilligini tizimga soladi va natijalarga har xil yo'llar bilan erishilishini taininlaydi;

6) muammoli ta'limning navbatdagi xususiyati uning jo'shqinligidir. Bu jo'shqinlik muammo har bir bolaga o'ziga xos tarzda ta'sir ko'rsatishidan kelib chiqadi;

7) muammoli ta'lim o'quvchilarning yuqori darajadagi faolligiga asoslanadi. Chunki muammoli vaziyatning o'zi aqliy zo'riqishning asosiy manbai hisoblanadi. O'quvchining fikrlashi uzluksiz tarzda. uning ruhiy-hissiy faoliyati bilan tabiiy aloqada bo'ladi. Tadqiqot shaklida bo'lgan har qanday fikrlash o'quv muammosining individual qabul qilinishini, shaxsiy tuyg'ularni, emotsional faollikni oshiradi;

8) muammoli ta'lim bilimlarni sarmahsul va ijodiy o'zlashtirishni ta'minlaydi, o'quvchi ijodiy faoliyatini kuchaytiradi. Tarbiyalanuvchida o'ziga ishonch hissini orttiradi.

Ko'pincha ilmiy adabiyotlarda muammo bilan murakkab savollar aralashtirib yuboriladi. Bir qator olimlar muammoni har qanday savol dan ajratib turadigan belgi hal etilishi kerak bo'lgan masalaning muhimligi yoki qiyinligida, deb biladilar. Ammo muhimlik ham qiyinlik ham muammoning asosiy xususiyati emas. Chunki o'ta muhim va murakkab

savollar ham muammo darajasiga ko'tarila olmasligi mumkin. "Savol so'zining xususiyatlari va ahamiyati lug'atlarda: «javob talab qiladigan murojaat;

o'rganiladigan muhokama qilinadigan predmet, yechimini talab qiladigan masala» deb ko'rsatilgan. Savolda ifodalangan bilmaslik ilmiy izlanish natijasida ma'lumga, o'rganilgan narsaga aylansa. bunday savol muammo bo'lmaydi. Savolda. odatda, javob uchun zarur bo'lgan deyarli barcha ma'lumotlar mavjud boiadi. Savol uni so'rayotgan odam javobini biladigan, soddaroq fikrlashni talab qiladigan, butun vaziyatning yetishmayotgan qismlarini toldirishdan iborat bo'lgan hodisa. Buni o'quvchi savolni tushunib, unga javob berish uchun kerak bo'ladigan faktlar orasida shunday aloqa o'rnatadi, deb tushunish mumkin. Ba'zan savolga javob berish uchun qandaydir bir faktni eslashning o'zi kifoya. O'quvchi yo'naltirilgan fikrlash usullari, odatda, avvallari foydalanilgan boiadi va u shu andaza bo'yicha harakat qiladi.

Agar savol yangi qonuniyatlamini kashf etish imkoniyatlari haqidagi taxminlar bilan uyg'unlashtirilsa, muammoga aylanishi mumkin. Muammo bir necha yechimga egaligi bilan savoldan farqlanadi. Yechimlarning har biri salmoqli asosga ega boiadi. Ko'p muammolarni qisqalik maqsadidan kelib chiqib, savol yoki topshiriq tariqasida qo'yish ham mumkin.

Polyak pedagogi V. Okon muammoli talimga xos vaziyatni muammoni biror masala yuzasidan tashkil qilish, uni shakllantirish bilan birga hal etish jarayonida o'quvchilarga zarur ko'mak berish, bu jarayonning izchilligini ta'minlash va boshqarish, olingan natijalarni tekshirish hamda bilimlarni mustahkamlash kabi faoliyatlar yig'indisi sifatida baholaydi²⁰. I. A. Il'nitskaya mazkur talimni o'quvchining maktab talim-tarbiya maqsadlariga mos muammolarni o'qituvchi rahbarligida o'zi uchun yangi bo'lgan ilmiy-amaliy bir tizimda hal etishda ishtirok qilishidan iborat faoliyati, deb qaraydi. V. T. Kudryavsev muammoli ta'limning mohiyatini o'quvchining oldiga didaktik muammo qo'yish. o'quvchilar ularni yechish asnosida bilimlarini umumlashtirishi va muammoli masalalarni hal qilish tamoyillarini o'zlashtirishida, deb hisoblaydi. A. M. Matyushkinning fikricha, esa muammoli ta'lim - o'qitishning bilimlarni qiziqarli yo'llar bilan berishga tayanadigan turidir.

Muammoli ta'lim masalasi bilan maxsus shug'ullangan rus pedagogi M. Maxmutovning fikricha. muammoli ta'lim bilimlarni ijodiy o'zlashtirish va faoliyatning maxsus qonuniyatlariga asoslangan, ilmiy izlanishning asosiy jihatlarini o'zida jamlagan. o'qitish hamda o'qish metodlari. usullarini uyg'unlikda qamrab olgan didaktik tizimni o'zida aks ettiradi. U bilimlar asosini chuqur o'zlashtirishni ta'minlaydi, o'quvchining bilim olishdagi mustaqilligini, ijodiy qobiliyatini oshiradi, dunyoqarashini shakllantiradi, kengaytiradi

Muammoli ta'limdagi keyingi masala bevosita muammoning yechilishidan iboratdir. Bu jarayonni quyidagi bosqichlarga ajratish mumkin:

1. Muammoning tahlili va asoslovini ilgari surish. Muammo ma'lum qiyinchiliklar bor joyda paydo bo'ladi va uning yechimi uchun o'quvchida mavjud bo'lgan bilimlarning o'zi yetarli bo'lmay qoladi.

2. Masalaning yechimini qidirish va uni hal etish. Muammoni tekshirishda uning yangi aloqalari va ilgari maʼlum boʻlgan sifatlari aniqlanadi. Shu tariqa asta-sekinlik bilan obʼyektga doir yangi bilim toʻplanadi. Har safar uning yangi jihatlari va xususiyatlari ochiladi. Bu bosqichni masalani hal etish yuzasidan farazlarning shakllanish bosqichi deb atash mumkin. Unda urinishlar va xatolar. avvalgi tajribalarga tayanish, yechimning taxminiy yoʻllarini belgilash, yechish tamoyillarining isboti va fikrlarni asoslash ishlari amalga oshiriladi.

3. Yechish yoʻllarining toʻgʻriligini tekshirish va olingan natijani baholash.

Har bir bosqich maʼlum umumiy jihatlari, oʻquvchining muammoni yechish yoʻllarini qidirishi va topishidan iborat faoliyati bilan xarakterlanadi. Oʻquvchi xato qilishdan choʻchimay, oʻz izlanishlari asosida masalani hal etishning*, rejasini tuzadi. Bu jarayonda muqobil yoʻllari ham koʻzda tutadi. Masalani anglash bilan uning yechimigacha boʻlgan yoʻl qiyin va uzoq boʻiishi ham mumkin. Masalaning hal etilishida oʻquvchi uchun eng muhim jihat uning yechimi haqida oʻz tasavvuriga ega boʻiishdir. Bu tasavvurga asta-sekinlik bilan samarasiz urinishlardan keyin, kutilmaganda erishish ham mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI :

1. Quronov M. Milliy tarbiya yoriqnomasi. Gʻarb va Sharq tarbiyaviy tajribalari namunalari tahlili. //Xalq taʼlimi. 1993. -№ 8. - 6-10-b.

2. Gulomov A. Ona tili darslarida oʻquvchilarning oʻquv-biluv faoliyatini aktivlashtirish. - T.: “Oʻqituvchi”. 1987.

3. Gaffurova T., Shodmonov E., Eshturdiyeva G. Oʻqish kitobi (1-sinf uchun darslik). - T.: “Sharq”, 2017. - 127 b.

4. GʻatTorova T., Nurillayeva Sh., Mirzahakimova Z. Oʻqish kitobi (2-sinf uchun darslik). - T.: Sharq, 2018. - 176 b.

5. Umarova M., Hamraqulova X., Tojiboyeva R. Oʻqish kitobi (3-sinf uchun darslik). —T.: “Oʻqituvchi”. 2016. - 217 b.

6. Matjonov S., Shojalilov A., Gulomova X., Dolimov Z. Oʻqish kitobi (4-sinf uchun darslik). - T.: “Yangiyoʻl poligraf se m s”, 2017. - 216 b.